

Περί φωνητικής

Έχετε αναρωτηθεί ποτέ τί είναι αυτό που κάνει τον κάθε ήχο να διαφέρει από κάποιον άλλο; Γιατί μπορούμε να ξεχωρίσουμε τον ήχο του φλάουτου από τον ήχο πχ του βιολιού ή της κιθάρας; Εκ πρώτης όψεως η απάντηση είναι απλή. Έχει να κάνει με το διαφορετικό υλικό από το οποίο αποτελείται το κάθε όργανο. Σωστά. Τι έχει όμως αυτό σαν αποτέλεσμα; Το να παράγονται διαφορετικές δονήσεις και συγχρόνως να διαχέονται με διαφορετικό τρόπο αυτές στον χώρο. Πώς παράγεται ένας ήχος; Όταν με την κατάλληλη ενέργεια ο φορέας του, πχ μια χορδή παλινδρομήσει στο χώρο, όταν παραχθεί δόνηση. Η δόνηση αυτή έχει πάρα πολλά κοινά σημεία με το κλασικό «σχοινάκι». Παίζοντας «σχοινάκι» θα παρατηρήσουμε ότι στη μέση κάνει μια μεγάλη «κοιλιά» και κάποιες μικρότερες στα υπόλοιπα σημεία. Σε μια χορδή κιθάρας πχ συμβαίνει ακριβώς το ίδιο. Η μεγάλη «κοιλιά» είναι αυτή που μας δίνει την νότα που ακούμε ενώ οι μικρότερες που λέγονται αρμονικές συντίθενται στον βασικό τόνο και μας δίνουν τη χροιά του. Η χροιά αυτή έχει άμεση σχέση σε πρώτο βαθμό με το υλικό της χορδής, σε δεύτερο με το υλικό στο οποίο διαχέεται ο ήχος όπως το σκάφος, το σώμα κτλ του οργάνου και σε τρίτο βαθμό με το αν παίζουμε με δάκτυλα, πένα ή άλλο υλικό (μπαγκέτα στο σαντούρι ή στο μεταλλόφωνο). Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα την δημιουργία διαφορετικών αρμονικών άρα διαφορετικής χροιάς.

Ας μιλήσουμε λίγο τώρα για τη φωνή. Το ανθρώπινο σώμα είναι κι αυτό ένα μουσικό όργανο. Σίγουρα πιο ζωντανό απ' το ξύλο ή το μέταλλο με το οποίο κατασκευάζονται τα υπόλοιπα όργανα σίγουρα με πολύ μεγαλύτερες εκφραστικές δυνατότητες και τονικές αποχρώσεις καθώς σε αντίθεση με τα περισσότερα, τα οποία έχουν συγκεκριμένες, κβαντισμένες 12 νότες, η φωνή μπορεί να αποδώσει όλα τα ηχομόρια μέσα σε μια οκτάβα. Λίγα είναι τα όργανα τα οποία συμπεριφέρονται έτσι και ανάμεσά τους είναι αυτά που ανήκουν στην οικογένεια του βιολιού, το ούτι, ουσιαστικά το φέρεμιν αν και δεν είναι ακριβώς όργανο και γενικότερα όλα τα άταστα όργανα.

Η φωνή λοιπόν όπως κάθε όργανο παράγει την δική της χροιά συναρτήσει όλων των παραγόντων που αναφέραμε και συνεπώς είναι αποτέλεσμα της σύνθεσης των αρμονικών της με την νότα που τραγουδάμε. Όταν τραγουδάμε ένα Λα πχ η νότα είναι η ίδια με το Λα σε όλα τα όργανα και όλες τις φωνές αυτό όμως που την διαφοροποιεί σαν άκουσμα είναι η χροιά της άρα οι αρμονικές της.

Πώς μπορούμε να εντοπίσουμε τις αρμονικές μας;

Αρμονικές πετάμε πολλές φορές όταν το πρωί που είναι ακόμα ξεκούραστες οι φωνητικές μας χορδές πάμε να μιλήσουμε και ακούμε δύο φωνές όταν πχ τεντωθούμε. Μετά από λίγη ώρα και αφού μιλήσουμε για λίγο η φωνή μας επανέρχεται στην τονική της και η δεύτερη «εξαφανίζεται» από το άμεσα αντιληπτό ακουστικό μας φάσμα. Αρμονικές κάνουμε επίσης όταν την ώρα που μιλάμε πετάξουμε κατά λάθος «κοκοράκι». Επίσης στα «κοκοράκια» όταν είμαστε βραχυσιασμένοι. Αρμονικές, εξασκημένες όμως, επίσης θα δούμε σε τραγουδιστές όταν εκείνοι κατά την διάρκεια του τραγουδιού τους χρησιμοποιούν τον «λυγμό», συνήθως σε καταλήξεις λέξεων ή φράσεων όπου ενώ ακούμε την κανονική νότα στο τέλος της αφήνουν μια πολύ ψηλότερη για μικρό χρονικό διάστημα. Παράδειγμα ο Γιώργος Νταλάρας, η Χάρης Αλεξίου και άλλοι.

Υπάρχει μερικοί πολύ καλοί λόγοι για να ασχοληθεί κάποιος με τις αρμονικές του. Ο πρώτος είναι ότι, καθώς είναι «ξεκουρδιστες» μέχρι να ασχοληθούμε μαζί τους, όταν το κάνουμε έχουμε κουρδίσει και αυτές άρα μπορούν να συμπεριφερθούν πιο άψογα όταν συντίθενται στην τονική νότα. Στην αντίθετη περίπτωση θα μείνουν «ακουρδιστες» ή και «ξεκουρδιστες» κάτι το οποίο ίσως τον κόσμο που δεν ασχολείται να μην τον ενδιαφέρει, τον τραγουδιστή όμως τον αφορά άμεσα καθώς το μουσικό όργανο που διαθέτει, το σώμα του, πρέπει να είναι κουρδισμένο για τον ίδιο λόγο που πρέπει να είναι μια κιθάρα πχ κουρδισμένη σε μια ορχήστρα ή γενικότερα. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι εφόσον είναι κουρδισμένες και εφόσον συνηθίζεις να τις εντοπίζεις, μπορείς σιγά σιγά να τους αυξάνεις την ένταση πάνω στην βασική σου νότα αξιοποιώντας έτσι στο έπακρο την χροιά φτάνοντας σε εκπληκτικά τεχνικά, εκφραστικά και ερμηνευτικά αποτελέσματα σου. Επίσης με την αύξηση της έντασής τους ίσως κάποια στιγμή να μπορέσεις να τραγουδάς έχοντας παραπάνω από μια φωνή, ενδεχομένως να μπορείς να σχηματίζεις ολόκληρες αρμονίες με τη φωνή σου. Ο γράφων είχε μια τέτοια απίστευτη εμπειρία πρόσφατα σε άσχετη στιγμή (οδηγούσα και «παιχνίδιζα» με τις αρμονικές μου) όπου έβγαλα τρεις φωνές για μερικά δευτερόλεπτα διαφορετικών συγχορδιών πάνω στην απλή μινόρε κλίμακα. Όταν θα το καταφέρετε την επόμενη φορά που θα δείτε θρίλερ θα σας φύγει μάλλον ένα χαμόγελο υπερηφάνειας έχοντας ανακαλύψει τον μηχανισμό του «δαίμονα» που μιλάει με πολλές φωνές. Παρόμοια φαινόμενα παρατηρούνται επίσης σε ιερείς φυλών σε όλο τον κόσμο τους οποίους μπορείς να παρατηρήσεις να τραγουδάνε ή να μιλάνε με πολλές φωνές, Θιβητιανοί και Κινέζοι μοναχοί, Ινδιάνοι σαμάνοι, Νέγροι μάγοι.

Τι σημαίνει όμως να κουρδίσουμε τις αρμονικές; Εδώ χρειάζονται οι γνώσεις της αρμονίας κατά κύριο λόγο. Μιλάμε για την βασική, τρίφωνη αρμονία κι όχι την τζαζ ή την ανώτερη, δηλαδή την ώρα που τραγουδάς μια νότα και εντοπίζεις μια αρμονική της στο λαιμό σου κοντά στην τονική, την τρίτη ή την πέμπτη της με τον κατάλληλο χειρισμό του σώματός σου να τις φέρεις ακριβώς σ' αυτά τα διαστήματα. Το πώς γίνεται αυτό εξαρτάται τον άνθρωπο. Ότι σας βολεύει είναι θεμιτό αρκεί να αρχίσει να βγαίνει στο φως η αρμονική. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πρώτον της αύξησης του όγκου της φωνής κι αυτό γιατί συντίθενται με μεγαλύτερη ακρίβεια στην τονική άρα οι χορδές και ο λαιμός λειτουργούν με πιο υγιεινό τρόπο, το σώμα και το μυαλό αναγνωρίζουν την σωστή αρμονία κι έτσι δίνουν εντολή για μεγαλύτερο άνοιγμα της φωνής.

Δεύτερον αυξάνεται η ένταση για τους ίδιους ακριβώς λόγους, όπως και η έκταση ενώ παρατηρούμε να βελτιώνεται σημαντικά και πιο φυσικά το βιμπράτο. Δεν γνωρίζω ακριβώς τον μηχανισμό που προκαλεί αυτές τις αναπτύξεις γνωρίζω όμως τ' αποτελέσματά τους. Μπορεί ο καθένας σας να δοκιμάσει. Σημαντικός παράγοντας είναι η χαλάρωση και η αυτοσυγκέντρωση εκείνη τη στιγμή, με την έννοια ότι απομακρύνουμε απ' το μυαλό όλα τ' άλλα και ασχολούμαστε μόνο με την φωνή μας την οποία βλέπουμε πλέον σαν ένα μουσικό όργανο. Επίσης μπορούμε να φανταστούμε τον λαιμό μας σαν ένα σκοτεινό θάλαμο στον οποίο πετάγονται μικρές ακτίνες φωτός, οι αρμονικές μας. Κάτι που επίσης βοηθάει είναι αυτό να γίνει κάπου στη φύση, σ' ένα δάσος, κοντά σε μια λίμνη, κάπου ηλιόλουστα και με καθαρό οξυγόνο. Τσιγάρο πριν επιτρέπεται αν και δεν πολυενδείκνυται, κατά την διάρκεια δεν ενδείκνυται (δεν θα έχετε όρεξη ούτως η άλλως και θα καταλάβετε τον όμορφο λόγο) και μετά ίσως σας ξενερώσει για πολύ ώρα να κάνετε για τον λόγο ότι θα νιώθετε τόσο καθαρά τα πνευμόνια σας και την ψυχή σας που δεν θα θέλετε να τα λερώσετε με καπνό. Σε κάνα μισάωρο ίσως.

Αποφεύγετε να τραγουδάτε με ψεύτικη φωνή. Είναι η λάθος χρήση της φωνής και κάνει τόσο κακό στο λαιμό που τον συνηθίζεται στο να τραγουδάει ψεύτικα που μαθαίνει έτσι και δεν θα μπορεί να συμπεριφερθεί σωστά όταν προσπαθήσετε να τραγουδήσετε με την αληθινή. Αυτό έχει σαν συνέπεια να κλείνει ο λαιμός και στην περίπτωση που πάτε να πιάσετε μια ψηλή νότα αυτή να μην βγαίνει γι' αυτόν ακριβώς το λόγο. Το φαλτσέτο που είναι μια άλλη τεχνική μπορεί να εκτελεστεί σωστά μόνο όταν έχετε μάθει να τραγουδάτε με την αληθινή κι όχι το ανάποδο. Αν το αντιπαραβάλουμε με την πραγματικότητα είναι σαν να συνηθίζετε να λέτε συνεχώς ψέματα μέχρι που στην καλύτερη περίπτωση δεν θα μπορείτε να πείτε την αλήθεια και στην χειρότερη θα έχετε συνηθίσει τόσο σ' αυτά και θα τα πιστεύετε σε σημείο να καταντήσετε από γελοίος έως και το να ζείτε στον κόσμο σας. Γενικά είναι σαν να λέτε ψέματα στην ίδια σας τη φωνή κι αυτή φυσικά θα σας προδίδει πάντα. Επίσης έχει αποτέλεσμα την αλλοίωση της χροιάς και από κει και πέρα χαλάνε ένα σωρό πράγματα τα οποία θα έχουν και άμεση σχέση με την ψυχολογία σας πάνω στην σκηνή. Είναι προτιμότερο να βγάλετε ένα αληθινό κοκοράκι παρά μια ψεύτικη ψηλή. Μετά από δέκα κοκοράκια θα την πιάσετε επιτέλους τη νότα γιατί ο λαιμός σας θα ξεφράξει (απ' τις ψεύτικες) και θα ανοίξει έστω και βίαια ενώ μετά από δέκα ψεύτικες δεν θα γίνει αληθινή. Ο καλύτερος τρόπος για να βελτιώσεις τις ψηλές σου είναι το ζέσταμα. Δούλευε τις χαμηλές σου χωρίς να μείνεις σε αυτές. Μετά τις μεσαίες σου χωρίς να μείνεις σε αυτές και έπειτα τις ψηλές σου και να μείνεις σε αυτές. Όσο θα χεις ψηλές θα έχεις και χαμηλές ενώ το αντίθετο δεν ισχύει. Επίσης επειδή δεν γεννήθηκε κανείς Θεός για να έχει τα θαυμαστά αποτελέσματα και μάλιστα γρήγορα, να περιμένεις πραγματική βελτίωση ενός ημιτονίου το χρόνο κι αυτό με συνεχή εξάσκηση μέχρι να γίνει δικό σου. Όχι κι άσχημα αν σκεφτείς ότι είσαι πχ 18 και θα έχεις μια οκτάβα πάνω στα 30 σου. Κι αν στα 18 σου τραγουδάς με άνεση το «Πριν το χάραμα μονάχος» στα 30 θα τραγουδάς με άνεση το «Show must go on». Όχι κι άσχημα έτσι; Εύλογα δημιουργείτε το ερώτημα. Πώς οι ξένοι τραγουδιστές ακόμα και σε εφηβικές ηλικίες κατάφεραν και τραγούδησαν τόσο ψηλά; Πρώτον οι περισσότεροι από τα μεγάλα συγκροτήματα πήραν μαθήματα φωνητικής κάτι το οποίο σε αναπτύσσει πιο γρήγορα. Αυτό εδώ το άρθρο μιλάει σε αυτούς που δεν έχουν σκοπό, διάθεση ή χρήματα να κάνουν μαθήματα και θέλουν μόνοι να εξερευνήσουν τη φωνή τους και γενικά την ωδική. Η συμβουλή είναι μία: Εξερευνήστε την φωνή σας.

Και την παραμικρή λεπτομέρεια. Δουλέψτε το αυτί σας να ακούει τη φωνή σας, το μυαλό σας να την διορθώνει τονικά και να μην την κουράζετε ποτέ χωρίς να την αφήσετε να γίνει νωθρή. Άλλος ένας λόγος για τον οποίο οι ξένοι τραγουδάνε σε ψηλότερες νότες είναι ότι δεν έχουν το ταμπού να ακουστούν gay ενώ στην Ελλάδα μετά βίας θα ανεβούνε σε ένα Σολ για παράδειγμα γιατί θέλουν να δώσουν «βάρους» και αρρενωπότητα στη φωνή τους το οποίο επιτυγχάνεται με τις μπάσες και μεσαίες συχνότητες.

Άλλο ένα πολύ σημαντικό αποτέλεσμα της χρήσης της αληθινής αντί για την ψεύτικη φωνή είναι ότι η καλύτερη άρθρωση της λέξης καθώς η ίδια η νότα πλέον σε «εξαναγκάζει» να την αποτυπώσεις σωστά, πχ ένα φωνήεν να έχει διάρκεια και ένα σύμφωνο να έχει το σωστό σχήμα και διάρκεια, παράδειγμα το σίγμα. Άλλη συμβουλή είναι να μην τραγουδάτε ποτέ βιαστικά και ποτέ βραδύτερα απ' ότι πρέπει. Στην πρώτη περίπτωση καταπονείτε τις φωνητικές σας χορδές οι οποίες εξαναγκάζονται σε ταχύτητες που δεν εγκρίνει ο εγκέφαλος και στη δεύτερη περίπτωση τις κάνετε νωθρές και απροπόνητες να ανταποκριθούν στην διάρκεια και το στομάχι σας να απλώνεται τόσο κόβοντάς σας εύρος από την αναπνοή.

Η σωστή χρήση της φωνής έχει γενικότερα επιπτώσεις και στον τρόπο που μιλάτε καθώς η χροιά, η μελωδικότητα και η απόδοση των νοημάτων γίνεται με τον καλύτερο τρόπο.

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στις οποίες η ψυχολογία μας (ο #1 παράγοντας για ένα εκπληκτικό live) δεν είναι και η καλύτερη. Επειδή η πρόληψη είναι φρονιμότερη της θεραπείας, δηλαδή δεν χρειάζεται να βγούμε στη σκηνή χαλασμένοι και μετά να ψάχνουμε να βρούμε πώς να τη φτιάξουμε φροντίζουμε από πριν να μην δώσουμε χώρο σε αρνητικές σκέψεις όσο είναι αυτό δυνατό. Αν μας έχει μείνει έστω και μια σταγόνα ευχαρίστησης στην ψυχή μας τη χρησιμοποιούμε στο έπακρο χωρίς δεύτερη σκέψη και χωρίς λοξοκοιτάγματα προς την αντίθετη περίπτωση. Ο σκοπός είναι ένα καταπληκτικό live και αν όχι ένα αξιοπρεπές γιατί στην αντίθετη περίπτωση θα είναι μέτριο και στην χειρότερη θα εξευτελιστούμε. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που παρατίθενται αναλυτικά παρακάτω.

Κάποιος που αγαπάτε έπαθε το απευκαίιο ή αντιμετωπίζει πρόβλημα υγείας. Σ' αυτήν την περίπτωση βρείτε έγκαιρα αντικαταστάτη ή κι αν ακόμα δεν βρείτε μην βγείτε σε καμία περίπτωση να τραγουδήσετε γιατί πρώτον αποτελεί ασέβεια προς τον εκλιπόντα ή έλλειψη ενδιαφέροντος προς τον ασθενή, δεύτερον δεν υπάρχει περίπτωση να βγει απ' το στόμα σας έστω και μια λέξη.

Οικογενειακά προβλήματα. Βγείτε και δώστε τον καλύτερο εαυτό σας. Σε μια έκρηξη συναισθηματικής φόρτισης πάντα τραγουδάμε ελεύθερα αφήνοντας να βγει έξω μια φωνή που δεν την περιμέναμε.

Η κοπέλα σας/ το αγόρι σας σάς απάτησε. Το ίδιο με το προηγούμενο.

Έχετε προβλήματα με τη σχέση σας. Τα αφήνετε στην άκρη και τραγουδάτε βγάζοντάς τα από τη σκέψη σας και φέροντας στο μυαλό σας όλες σας τις τεχνικές για μια ερμηνευτικά άρτια βραδιά. Είναι τόσο ελάσσοнос σημασίας μπροστά στην ερμηνεία σας που αφενός δεν αξίζει να τα βάλετε μπροστά από το μικρόφωνό αφετέρου θα ανεβεί τόσο η ψυχολογία και η καθαρότητα του νου σας που θα μπορείτε να το αντιμετωπίσετε έπειτα πολύ καλύτερα εφόσον του έχετε δώσει τον απαιτούμενο χρόνο να έρθει στις πραγματικές του διαστάσεις οι οποίες είναι πάντα μικρότερες απ' ότι αρχικά φαίνεται.

Σας ενοχλεί κάποιος/κάποια από το κοινό. Κοιτάτε συνεχώς αλλού και τραγουδάτε όσο το δυνατόν καλύτερα. Όταν δεν μπορείτε να αποφύγετε το βλέμμα του χαμογελάστε του ψεύτικα. Αν σας ενοχλεί, φωνάζει, σας επιτίθεται λεκτικά φροντίστε με την στάση σας να του δείξετε πόσο γελοίος γίνεται και αν είναι δυνατόν φροντίστε να απομακρυνθεί από τον χώρο. Ζητήστε συγγνώμη από το κοινό και συνεχίστε τη βραδιά.

Είστε κρυωμένοι. Μην τραγουδήσετε εκείνο το βράδυ. Προφασιστείτε μια σοβαρότερη ασθένεια και αποφύγετε να τραγουδήσετε όσες μέρες δεν είστε καλά. Αν αυτό δεν γίνεται πιείτε ζεστά ροφήματα, αποφύγετε να μιλάτε όλη την ημέρα και ξεκινήστε ήρεμες ασκήσεις ζεστάματος μισή ώρα πριν το live. Επίσης ένα-δυο ποτά βοηθάνε κατά την διάρκεια, όχι περισσότερα και όχι πριν το live.

Δεν έχετε κοιμηθεί καλά. Σ' αυτήν την περίπτωση το μυαλό είναι καθαρό και χωρίς περιττές σκέψεις όπου ο λαϊμός ακολουθεί πιστά τον εγκέφαλο και το αντίθετο. Πάρτε μια ξεκούραστη στάση στην καρέκλα σας ή αν τραγουδάτε όρθιοι αποφύγετε τις βίαιες κινήσεις και αφήστε τη φωνή σας να βγει ελεύθερα. Και σε αυτή την περίπτωση θα έχετε μια πολύ πετυχημένη εμφάνιση.

Το ρεπερτόριο.

Ένας τραγουδιστής ο οποίος θέλει να είναι όσο το δυνατόν πληρέστερος σε αυτό που κάνει πρώτον για να ευχαριστήσει Αυτόν που του το χάρισε, δεύτερον για να εξερευνήσει το θαυμαστό δώρο του Θεού που λέγεται φωνή, τρίτον για να έχει πληρέστερη μουσική άποψη και τέταρτον για να έχει την ευκαιρία να τραγουδήσει σε πολλούς διαφορετικούς χώρους άρα να έχει περισσότερες επαγγελματικές ευκαιρίες πρέπει να εξερευνήσει όλων των ειδών το ρεπερτόριο. Μια καλή αρχή είναι να επιλέξει από τα πιο δημοφιλή είδη (ελληνική και ξένη ποπ) τους γνωστότερους τραγουδιστές και να προσπαθήσει να τους μιμηθεί στα γνωστότερα τους κομμάτια. Έτσι αποκτά μια ποπ αισθητική στη φωνή του που θα τον βοηθήσει παρακάτω. Έπειτα πληροφορείται ποιοί τραγουδιστές στο ίδιο είδος είναι οι καλύτεροι αν και όχι οι γνωστότεροι και μαθαίνει απ' αυτούς. Αυτό τον βοηθάει στο να αρχίσει να μελετάει πιο ανεπτυγμένες τεχνικές από σοβαρότερους μελετητές της φωνής (τραγουδιστές) χωρίς να έχει χάσει την φρεσκάδα του ποπ. Έπειτα αρχίζει να ασχολείται με λιγότερο δημοφιλή είδη αλλά με αυτά που έχουν αντικειμενικά την σφραγίδα της ποιότητας και της επίμονης εργασίας. Κέλτικη μουσική, ινδιάνικη, γενικά μουσική από διάφορες γωνιές του κόσμου.

Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα αφενός την γνωριμία με τα κοινά στοιχεία που έχουν όλες οι ανά τη γη μουσικές (πεντατονική κλίμακα, σπασίματα της φωνής σε διάστημα 4ης κ. α.) αφετέρου τη σύνδεση με το κοινό γνώρισμα όλων των ανά τον κόσμο τραγουδιστών: Τη φύση, τα στοιχεία της φύσης, τον ήλιο, τον αέρα, το νερό και τη γη. Θα αναλυθεί παρακάτω αυτό. Έπειτα πρέπει να ασχοληθεί με πιο ακραία τεχνικά και ηχητικά είδη όπως το Heavy Metal, από τον κλασσικό Dio μέχρι τον ιντρούχτορα των brutal φωνητικών Chuck Schuldiner και την τζαζ. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα στην πρώτη περίπτωση σε μια απίστευτη αύξηση της δύναμης, εκφραστικότητας, ποικιλίας απόδοσης συναισθημάτων ανάπτυξης των ψηλών τόνων και στην δεύτερη την πολυμορφία στις φωνητικές μελωδίες και την ανακάλυψη νέων μελωδικών γραμμών που δεν ακολουθούν την πεπατημένη αλλά στηρίζονται σε τροπικές αρμονίες (modal harmony) η οποία είναι και πιο κοντά στην αρχαία ελληνική μουσική από την οποία ξεκίνησαν όλα, επίσης την ανάπτυξη μιας πιο ήπιας όσον αφορά στην ένταση, χρήση της φωνής χωρίς να χάνεται το δυναμικό και το εκφραστικό της φάσμα. Τελευταίο βήμα είναι η ασχολία με την οπερετική ερμηνεία και την κλασσική μουσική. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα συν τοις άλλοις και στην αλματώδη και σωστότερη μελέτη, ανάπτυξη και χρήση του βιμπράτο, ενός φοβερού εκφραστικού μέσου, αν και κατά την γνώμη του γράφοντος, είναι καλύτερο να ηχογραφήσουμε το κελάιδισμα ενός καναρινιού και έπειτα να το μελετήσουμε χρησιμοποιώντας την ελάττωση της ταχύτητας της ηχογράφησης, ερευνώντας τις τονικές διακυμάνσεις και έπειτα προσπαθώντας να το μιμηθούμε. Όλη αυτή η έρευνά μας πάνω στη μουσική έχει τα αποτελέσματα που αναφέραμε παραπάνω συν το ότι μας βελτιώνει σε σημαντικό βαθμό την προφορά και στην δική μας αλλά και στην ξένη (συνήθως αγγλική και στην περίπτωση της όπερας ιταλική) γλώσσα. Πάνω σ' αυτό βέβαια η προσωπική μελέτη είναι άλλος ένας σημαντικός παράγοντας για καλύτερα αποτελέσματα. Κάποιες απλές ασκήσεις είναι οι εξής:

Ξεκινήστε από τα σύμφωνα με τη σειρά και προσπαθήστε να τα πείτε ολοκάθαρα. Όχι τραβηγμένα σίγμα, ξι, ψι και ρο και όχι χτυπητά ταυ και πι. Έπειτα πάρτε με τη σειρά τα φωνήεντα και προσπαθήστε να τα πείτε ολοκάθαρα χωρίς υπερβολές στο άνοιγμα ή στο κλείσιμο του στόματος. Ένα Ο ή ένα ΟΥ με μεγαλύτερο άνοιγμα των χειλιών γίνεται Α ενώ ένα Ε με μεγαλύτερο άνοιγμα του σαγονιού το ίδιο. Ένα Ι, Η ή Υ (ας αναφερόμαστε για ηχητικούς λόγους σε αυτά καθώς και στα ΕΙ και ΟΙ με το κοινώς γνωστό Ι) με συρρίκνωση των χειλιών γίνεται ΟΥ. Έπειτα ξεκινήστε με τη σειρά τους συνδυασμούς με πρώτο ένα σύμφωνο και μετά ένα φωνήεν. Οι συνδυασμοί είναι οι εξής:

ΒΑ ΓΑ ΔΑ ΖΑ ΘΑ ΚΑ ΛΑ ΜΑ ΝΑ ΞΑ ΠΑ ΡΑ ΣΑ ΤΑ ΦΑ ΧΑ ΨΑ

ΒΕ ΓΕ ΔΕ ΖΕ ΘΕ ΚΕ ΛΕ ΜΕ ΝΕ ΞΕ ΠΕ ΡΕ ΣΕ ΤΕ ΦΕ ΧΕ ΨΕ

ΒΙ ΓΙ ΔΙ ΖΙ ΘΙ ΚΙ ΛΙ ΜΙ ΝΙ ΞΙ ΠΙ ΡΙ ΣΙ ΤΙ ΦΙ ΧΙ ΨΙ

ΒΟ ΓΟ ΔΟ ΖΟ ΘΟ ΚΟ ΛΟ ΜΟ ΝΟ ΞΟ ΠΟ ΡΟ ΣΟ ΤΟ ΦΟ ΧΟ ΨΟ

ΒΟΥ ΓΟΥ ΔΟΥ ΖΟΥ ΘΟΥ ΚΟΥ ΛΟΥ ΜΟΥ ΝΟΥ ΞΟΥ ΠΟΥ ΡΟΥ ΣΟΥ
ΤΟΥ ΦΟΥ ΧΟΥ ΨΟΥ

Μην κάνετε το ανάποδο (πρώτα φωνήεν έπειτα σύμφωνο) γιατί έτσι ξαναγυρνάτε το στόμα σας, το λαιμό σας και τα πνευμόνια σας στην προηγούμενη κατάσταση ενώ σκοπός σ' αυτήν την άσκηση είναι να προωθηθεί το φωνήεν το οποίο είναι και ο φορέας της νότας εν αντιθέσει με το σύμφωνο που είναι πάντα κρουστό και είναι φορέας ρυθμού.

Αναφερθήκαμε ήδη συνοπτικά για τη σημασία του να γίνονται οι ασκήσεις κάπου στην ύπαιθρο επίσης στη μελέτη πχ του καναρινιού για το βιμπράτο. Είναι πολύ σημαντικά τα παραδείγματα και φυσικά η ψυχική ηρεμία και χαλάρωση που μας δίνει το φυσικό περιβάλλον όσον αφορά στην πνευματική και σωματική άσκηση και ένας συνδυασμός τους είναι και η μελέτη της φωνής. Τα αποτελέσματά σας θα είναι εκπληκτικά αν αφεθείτε στην ηρεμία ενός δάσους, κοντά σε μια λίμνη και γενικά κάπου που υπάρχει καθαρό οξυγόνο (το οποίο βοηθάει στην σωστή φόρτιση του πνεύμονα, ησυχία (η οποία βοηθάει στην συγκέντρωση μας στη φωνή μας και στην άσκηση) και σε ένα όμορφο τοπίο (το οποίο μας ηρεμεί και μας δίνει ένα όμορφο θέαμα το οποίο ανατάσσει την ψυχή μας δίνοντάς της την δύναμη και το κίνητρο να ομορφύνει ακόμα καλύτερα αυτό που βλέπει και να τραγουδήσει για αυτό). Σ' αυτό το σημείο θα γίνω κάπως λογοτεχνικός και αφηρημένος και θα παρακαλέσω τον αναγνώστη να δώσει προσοχή καθώς και να ακολουθήσει τις συμβουλές αν έχει σκοπό να πραγματοποιήσει τις ασκήσεις σε φυσικό περιβάλλον.

Πηγαίνετε κάπου όπου να μην υπάρχει καμία περίπτωση να σας δούνε. Μία έρευνα χωρίς να το πείτε σε κανέναν θα βοηθήσει σε αυτό. Αφού βρείτε τον χώρο (δάσος) βρείτε ένα οποιοδήποτε δέντρο και αγκαλιάστε το για όση ώρα σας αφήσει αυτό, για όση ώρα νιώθετε την δύναμή του. Αρχίστε να του τραγουδάτε οτιδήποτε σας έρχεται στην καρδιά εκείνη τη στιγμή. Μόλις νιώσετε ότι δεν έχετε κάτι άλλο να πείτε αφήστε το και καθίστε οπουδήποτε στο έδαφος και χαλαρώστε αφήνοντας οποιαδήποτε σκέψη σας έρθει να σας γεμίσει. Αν έχει κάποια λιμνούλα εκεί κοντά πηγαίνετε και τραγουδήστε κοντά της. Τραγουδήστε στο νερό και αυτό θα σας το ανταποδώσει. Αν έχετε την ευκαιρία και είναι υποφερτός ο καιρός κολυπήστε μέσα της. Μόλις βγείτε ντυθείτε, χαμογελάστε στο δάσος και πηγαίνετε κάπου έξω απ' το δάσος και ασκηθείτε έντονα σωματικά. Ανάψτε έπειτα το τσιγάρο σας αν καπνίζετε και συνεχίστε κανονικά την ημέρα σας.

Κατά την παραμονή σας στο δάσος μπορείτε αν έχετε την απαραίτητη όρεξη να εξασκήσετε τις αρμονικές σας. Θα τις δείτε να ξεπροβάλουν αβίαστα απ' τον λαιμό σας και θα ακούτε κάτι όμορφο και απερίγραπτο.